

Grįžtantiems iš emigracijos: kaip padėti vaikams adaptuotis lietuviškoje mokykloje?

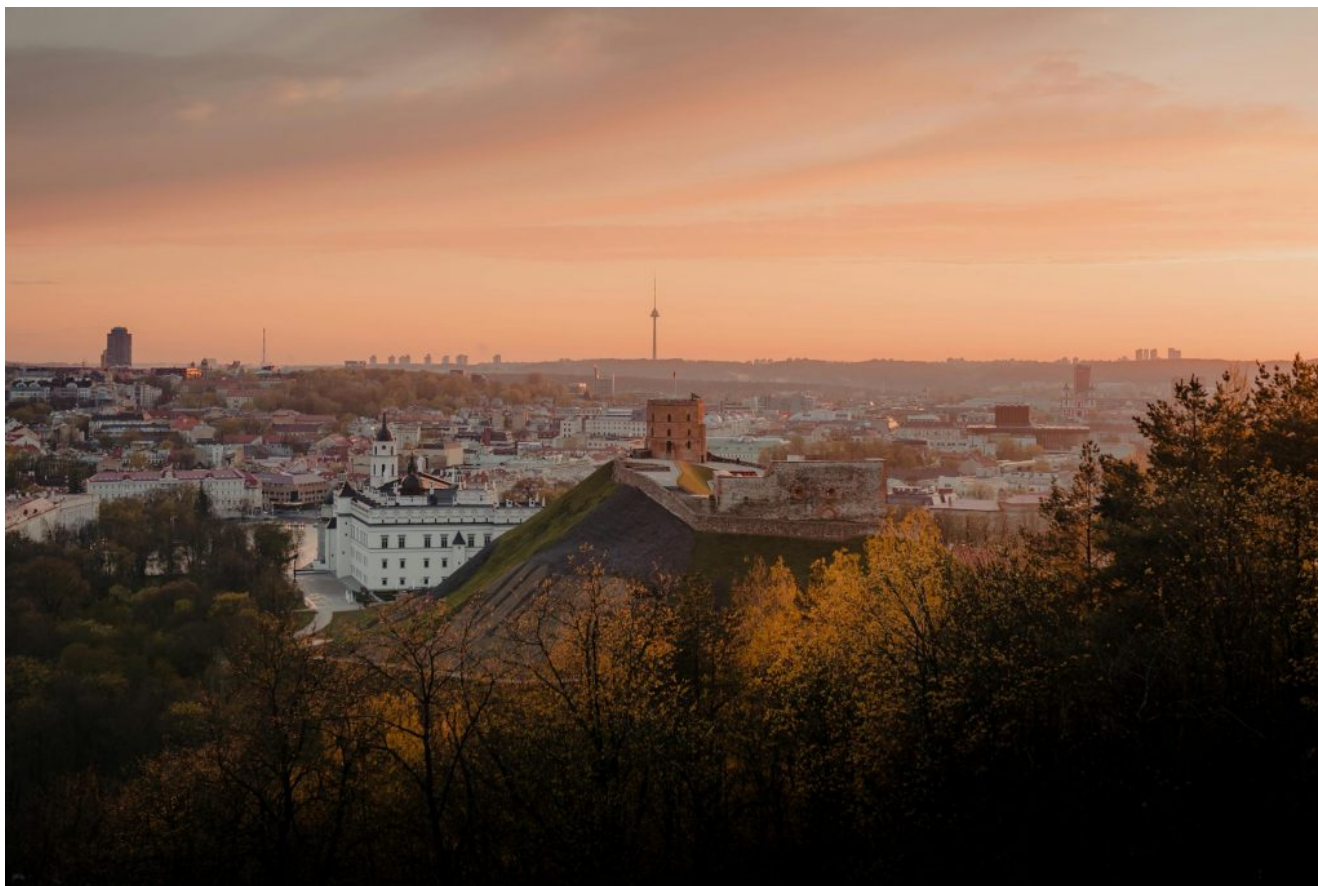
Lietuvos diasporos 2023 metų apklausos duomenimis, keturi iš penkių apklaustų užsienio lietuvių svarsto galimybę grįžti į Lietuvą [1]. Per pastaruosius penkerius metus grįžtamoji migracija sudarė daugiau kaip 113 tūkstančių, ketverius metus šis skaičius daug didesnis nei šalį paliekančių [2]. Lietuvos ugdymo įstaigose daugėja iš užsienio grįžusių šeimų vaikų. Nuo 2022 metų darželiuose ir mokyklose ugdomi 838 grįžusių lietuvių vaikai, didžioji dalis - atvykę į pradinio ir pagrindinio ugdymo klases [3]. Dauguma šių vaikų yra gimę už Lietuvos ribų arba su šeima emigravo būdami ikimokyklinio amžiaus. Kasmet tai auganti mokinių grupė, kuri skiriasi įvairiais aspektais: kultūrų patirtimi, lietuvių kalbos mokėjimu, amžiumi.

Nida Poderienė

Manokrastas.lt

Grįžusių iš emigracijos lietuvių vaikai yra dviejų kultūrų - lietuviškosios, kurią perėmė šeimoje, ir šalies, kurioje augo ir mokėsi. Skirtingai nei tėvams, Lietuva jiems yra kraštas, kuriame reikia priprasti. Remdamiesi savo darbo praktika mokytojai teigia, kad grįžusių lietuvių vaikų adaptacija mokykloje paprastai trunka nuo trijų mėnesių iki pusės metų [4]. Kiekvieno vaiko integraciją mokykloje dažniausiai lemia lietuvių kalbos mokėjimo lygis. Nors neabejojama, kad jiems reikia mokyklos paramos, dažnai užduodamas klausimas - kaip tėvai gali padėti savo vaikams greičiau adaptuotis Lietuvoje. Straipsnyje, remiantis 2021 m.

Lietuvos mokyklų 2-6 klasėse atlikto tyrimo medžiaga, kurią sudaro 77 mokinių, grįžusių iš užsienio, interviu ir rašiniai [5], aptariami dažniausiai pasitaikantys adaptacijos sunkumai ir kaip tėvai gali padėti juos įveikti.

Nuo 2022 metų darželiuose ir mokyklose ugdomi 838 grįžusių lietuvių vaikai | Ganto Vaičiulėno nuotr.

Kaip grįžę vaikai jaučiasi Lietuvoje?

Persikėlimas į Lietuvą sukelia daug pokyčių vaikų gyvenime – jie patenka į lietuvišką kalbinę aplinką, švietimo sistemą, kuriasi santykius su bendraamžiais, patiria pasikeitusio šeimos gyvenimo aplinkybes. Klausiami, kas padėjo priprasti naujoje aplinkoje, vaikai pirmiausia įvardija šeimą. Kalbėdami apie mokyklą pasakoja apie mokytojo pagalbą išsiliejant į klasės bendruomenę. Mokytojai pastebi, kad grįžę vaikai turi daugybę privalumų – šių vaikų platesnis akiratis, jie moka kelias kalbas, gali pasiremti užsienio mokykloje įgyta patirtimi, yra atviresni, empatiški, labai pozityvūs.

Mokytojai pastebi, kad grįžę vaikai turi daugybę privalumų – šių vaikų platesnis akiratis, jie moka kelias kalbas, gali pasiremti užsienio mokykloje įgyta patirtimi, yra atviresni, empatiški, labai pozityvūs.

Pasakodami apie save, vaikai kalba apie savo šeimą, laisvalaikį, pomėgius, kaip vertina mokyklą, lygina savo patirtis ir kasdienybę čia ir šalyje, kurioje augo:

Mano vardas yra Medėja. Aš turiu vieną seserį. Aš labai mėgstu piešti ir mano klasė yra ketvirta. Gyvenu Klaipėdoj, gyvenau Anglijoje. Aš mėgstu atostogauti Anglijoje, (eiti) į vandenų parką. Man patinka Lietuvoje, bet aš daugiau mėgstu Anglijoje. Man patinka, kad čia gyvena dauguma mano šeimos nariai ir daugiau draugų čia. (Iš interviu su 10 metų mokine)

Man patinka eiti į mokyklą Lietuvoje daugiau negu Anglijoje, nes čia yra įdomiau ir mokytojos padeda daugiau. Ir čia greičiau baigiasi mokykla – tai už tai dar patinka. Ir man patinka visos pamokos, absoliučiai visos, apart šokių pamokos. Geriausiai sekasi matematika, lietuvių antra geriausiai sekasi pamoka. Gyvenu su savo mama. <...> Kiekvieną dieną išeinu su draugais į kiemą. Lietuvoje man labiausiai patinka tai, kad galima išeiti vienam be tėvų, o Anglijoje reikia arba tik į baseinus, arba važiuoti valandas, kad galėtai pasimaudyti. (Iš interviu su 11 m. mokine)

Ten Norvegijoj yra biškį šalta, lietus lyja. Tai paskui sugalvojom kraustytis į Lietuvą. Aš turiu mamą, tėtį ir dar turiu savo sesę – tai yra mano šeima. O apie draugus, na, turiu draugų čia Lietuvoj, Norvegijoj irgi turiu. Lietuvoj turiu kaimyną vardu Gabrielius, tai aš žaidžiu su juo. Tiesiog taip smagu pabūti kartu, smagu turėt draugus. O ką aš veikiu pamokose – nu klausausi, rašau, nu kartais nemoku, bet viskas gerai. O į būrelius aš einu, į minikrafto būrelį, aš ten žaidžiu su draugais. Namuose ruošiu pamokas, žiūriu televizorių, išeinu į lauką ir pabūnu su šeima kartais. Dabar lankau čia mokyklą. Mes važiuvom (į) ekskursijas Lietuvoj, ten eidavom, vaikščiojom, bandėm pažinti paukščius, medžius – buvo smagu, įdomu. (Iš interviu su 10 metų mokiniu)

Palyginus su Lietuvoje augusių vaikų pasakojimais apie save, grįžę vaikai interviu ir rašiniuose daug dažniau apibūdina apie šeimą, stiprius tarpusavio ryšius. Vaikui reikia tėvų paramos, kad adaptacijos laikotarpis būtų lengvesnis – greičiau priprastų mokykloje, įgytų lietuvių kalbos gebėjimų, išlygintų mokymosi spragas dėl skirtingų mokymo programų, susidraugautų su bendraamžiais, plėtotų pomėgius ir gabumus lankydamas būrelius, dalyvautų popamokinėse veiklose. Ne visuomet vaikas tik savo pastangų ir asmeninių savybių dėka pajėgus susikurti naują socialinę aplinką.

Palyginus su Lietuvoje augusių vaikų pasakojimais apie save, grįžę vaikai interviu ir rašiniuose daug dažniau apibūdina apie šeimą, stiprius tarpusavio ryšius | Pexels nuotr.

Kaip galite padėti savo vaikui, kad jo adaptacija būtų sklandesnė?

Vaiko adaptacijai turi įtakos į Lietuvą grįžusios šeimos gyvenimo aplinkybės (ypač, jei vienas iš tėvų liko užsienio šalyje), kalbinė aplinka, lietuvių kalbos ugdymosi patirtis gyvenant užsienyje, charakterio savybės. Remiantis mokinių rašiniais ir interviu galima išskirti bendras tendencijas, su kokiais iššūkiais pereinamuoju laikotarpiu gali susidurti vaikas: jam tenka sparčiai plėsti savąjį lietuvių kalbos žodyną, įgyti pakankamus lietuvių kalbos vartojimo įgūdžius, kad galėtų mokytis lietuviškai, priprasti naujoje mokykloje, išlyginti mokomųjų dalykų mokėjimo spragas, atsiradusias dėl ugdymo programų skirtumų, susikurti naujų draugų ratą.

Šeimos gyvenimo aplinkybės

Persikėlus gyventi į Lietuvą vaikas turi priprasti prie šeimos gyvenimo pokyčių, sąlygotų šeimos grįžimo į Lietuvą aplinkybių. Daug lengviau yra vaikams, kurių tėvai vaiką ruošė pokyčiams, planavo grįžimą kaip savaime suprantamą šeimos

gyvenimo tarpsnį. Šeimos gyvenimo Lietuvoje situacija (psichologinė, socialinė, ekonominė) ir tėvų rūpinimasis, pagalba turi didžiausios įtakos vaiko savijautai pasikeitusioje kasdienybėje. Vaikai dažnai lygina savo gyvenimą Lietuvoje ir šalyje, kurioje augo (net kokius augintinius turi čia ir kokius turėjo gyvendami kitoje valstybėje), pomėgius, kuriais gali arba nebeturi galimybės užsiimti. Didžioji dauguma vaikų teigia, kad Lietuva, mokykla jiems patinka, tačiau dalis jų kalba ir apie užsienyje likusių šeimos narių ilgesį:

Esu labai linksma ir draugiška mergaitė, nors kitiems gali pasirodyti jog aš esu tyli ir užsidariusi, ištikrųjų esu atvira ir šiek tiek išprotėjusi. Aš vienuolika metų gyvenau Anglijoje. Nuo praitų metų gyvenu Lietuvoje. Man nebuvo sunku priprasti čia gyventi, nes mes kiekvieną vasarą atvažiuome į Lietuvą atostogauti ir susitikti su giminėmis. <...>

Šią vasarą tėvai nusprendė mane ir brolių užrašyti į Lietuvos mokyklą. Taip aš pasilikau su tėčiu ir broliu Lietuvoje. Pradžioje man buvo labai linksma, bet vėliau ėmiau ilgėtis mamos. <...>

Čia Lietuvoje turime super ramų katiną. Nesenei nusipirkom, šunytę. Jie gražiai draugauja. Ir aš pasiilgau savo draugių iš Anglijos. Aš turiu dvi geriausias drauges. Nors ir likau gyventi Lietuvoje, bet mes beveik kiekvieną dieną susirašydavome arba pasiskambindavome. Su jomis draugauju nuo darželio laikų, kai mums buvo tris metukai. Aš džiaugiuosi, jog savo dvyliktąjį gimtadienį sutiksiu Anglijoje su savo draugais. Jiems bus smagi staigmena. (Iš 12 metų mokinės rašinio)

Vaikai dažnai lygina savo gyvenimą Lietuvoje ir šalyje, kurioje augo | Pexels nuotr.

Dėl emocinės, psichologinės savijautos, jei tik yra galimybių, svarbu padėti vaikui išlaikyti ryšį su užsienyje likusiais jam artimiausiais žmonėmis ir draugais. Sudarykite jam sąlygas toliau užsiimti mėgstamomis veiklomis.

Lietuvių kalbos įgūdžiai

Gimtąją kalbą vaikas perima iš tėvų savaime, jos nesimokydamas, įsisavindamas ir žodyną, ir gramatines formas. Jeigu šeimoje vyrauja lietuvių kalba arba vienas iš tėvų su vaiku bendrauja lietuviškai, vaiko kasdienio bendravimo lietuvių kalba iš esmės nesiskiria nuo Lietuvoje augusių bendraamžių. Tai patvirtina grįžusių iš užsienio bei augusių Lietuvoje mokinių kasdienės kalbos žodyno aprėpties tyrimas, kurio rezultatai rodo, kad abiejų grupių dažniausiai vartojami daiktavardžiai, veiksmažodžiai sutampa, o būdvardžių grįžusių kalboje netgi daugiau ir įvairesnių [5]. Emigracijoje šeimoje lietuviškai bendravę vaikai turi gana platų bendrąjį žodyną, kuris apima artimiausią aplinką, šeimą, jausmų pasaulį, lietuviškas šventes ir tradicijas, tačiau darželyje ir mokykloje bei už jos ribų jų žodynas, kalbinė raiška plėtojosi gyvenamosios šalies kalba. Tai turi įtakos jų lietuvių kalbos žinių lygiui ir kokybei.

Grįžę vaikai retai turi problemų dėl tarimo, gana lengvai bendrauja žodžiu, tačiau rašytinės kalbos (tekstų supratimo ir rašymo) įgūdžiai silpnesni. Tyrime dalyvavusių mokinių grupėje nebuvo vaikų, kurie labai prastai kalbėtų lietuviškai arba lietuvių kalbos visai nevirtotų. Visgi žodyno ir kalbos vartojimo įgūdžių stoka buvo viena dažniausių problemų, kurią jie turėjo mokydamiis įveikti. Šie sunkumai dažniausiai susiję su trimis sritimis: rašymu, skaitymu ir ribotu mokomųjų disciplinų žodynu. Pasakodami, kas kėlė daugiausia iššūkių, vaikai dažniausiai išskyrė nepakankamą lietuvių kalbos mokėjimą – suprasti užduotis, mokomąją medžiagą, spėti užsirašyti, ką aiškina mokytojas. Remdamiesi savo patirtimi vaikai pažymėjo, jog reikia papildomai mokytis lietuvių kalbos, kad lengviau būtų mokykloje.

Todėl dar prieš pradėdant vaikui lankyti lietuvišką mokyklą, sudarykite jam galimybes intensyviau pasimokyti lietuvių kalbos. Pavyzdžiui, pasinaudojant įvairiomis laisvai prieinamomis priemonėmis, skirtomis mokytis lietuvių kalbos pagal kalbos mokėjimo lygius [6]. Motyvuokite vaiką mokytis lietuvių kalbos, ugdydami supratimą, kad lietuvių kalbos mokėjimas turi ir turės teigiamos įtakos jo tolimesnio mokymosi pažangai ir sėkmei.

Pamoka virtualioje lituanistinėje Italijos mokykloje | VKLIM nuotr.

Mokykla kaip ugdymosi erdvė

Mokytojų ir mokyklos vadovų atsakomybė ir įsipareigojimas, mokyklos kultūra nulemia, kaip vaikas sklandžiai įsilies į klasės bendruomenę, kokios sąlygos jam bus siekti mokymosi tikslų, kokioje emocinėje aplinkoje mokysis. Labai atsakingai pasirinkite mokyklą, nes ji turės įtakos ne tik vaiko akademiniam rezultatams, bet ir sveikatai, emocinei raidai. Dar prieš persikeldami gyventi į Lietuvą, tėvai turėtų būti pasirinkę, kurią mokyklą vaikas lankys [7], susisiekti su mokyklos vadovu ir mokytoju, aptarti, kokios kalbos ugdymo paramos ir mokymo programų skirtumų kompensavimo formos teikiamos grįžusiems iš užsienio vaikams (jų ugdymui mokykloms skiriama daugiau lėšų), ar mokykloje yra mokytojų, turinčių patirties mokyti dvikalbius vaikus. Iki mokymosi pradžios su vaiku apsilankykite mokykloje, susitikite su mokyklos vadovybe ir mokytoju. Pasirūpinkite, kad vaikas, pradėdamas mokslus naujoje ugdymo sistemoje, nepatirtų neigiamo pokyčių poveikio. Adaptacijos laikotarpiu nuolat domėkitės, kaip vaikui sekasi mokykloje, atvirai su juo kalbėdamiesi, nuolat bendraudami su mokytojais, mokymosi pagalbos specialistais, kad prireikus vaikui galėtumėte padėti.

Adaptacijos laikotarpiu nuolat domėkitės, kaip vaikui sekasi mokykloje, atvirai su juo kalbėdamiesi, nuolat bendraudami su mokytojais, mokymosi pagalbos specialistais, kad prireikus vaikui galėtumėte padėti.

Įgijus daugiau lietuvių kalbos kompetencijų, vaikui lengviau seksis palaipsniui išlyginti spragas ir tų dalykų, kuriems dėl skirtingų ugdymo programų reikia daugiau laiko ir pastangų, taip pat jis gebės atskleisti vieno ar kito mokomojo dalyko gilesnį mokėjimą, stiprybes ir gabumus. Daugelis mokytojų grįžusių vaikų mokymąsi klasėje vertina labai pozityviai. Viena vertus, jie mato naudą visai klasei, pavyzdžiui, galimybę įgyti žinių apie kitas šalis ir kultūras. Kita vertus, grįžę vaikai, kai tik pasitaiko galimybė, savo žiniomis ir kalbinėmis kompetencijomis noriai dalijasi su kitais mokiniais. Remtis vaikų kalbinėmis ir kultūros žiniomis yra įprasta mokykloje praktika, sudaranti sąlygas grįžusiam vaikui atskleisti savo stiprybes. Tai svarbu ne tik jo akademiniam tobulėjimui, bet ir savivertei.

Socialiniai ryšiai

Vaiko adaptacijai mokykla yra labai svarbi (jei ne pati svarbiausia) kaip socialinė erdvė. Vaikas gali puikiai susikalbėti lietuviškai kasdienėse situacijose, tačiau mokykloje jis patiria iššūkių ne tik dėl rašymo, skaitymo ir skirtingų mokomųjų dalykų žodyno išmanymo, bet visų pirma todėl, kad turi įsitraukti į bendraamžių grupę, rasti savo vietą klasės bendruomenėje:

Jeigu dėl draugų, tai aš galvoju, tas pats Anglijoje, bet Anglijoje pas mane buvo daugiau draugų. Ir mokykloje daugiau susidraugaudavau. Visi buvo ten tokie kaip kaime pažįstami. O Lietuvoje taip greitai nesusidraugausi. Tu turi ten kalbėtis su jais ilgai kad susidraugautum, ir taip toliau. (Iš interviu su 13 metų mokiniu)

Vaiko įsitraukimui į klasės bendruomenę išskirtinis yra mokytojo asmenybės vaidmuo. Pasakodami apie patirtis mokykloje, vaikai išskyrė mokytojo dėmesį, pagalbą užmegzti ryšius su klasės draugais, įtraukti į klasės ir mokyklos veiklas. Svarbu, kad klasę mokantis, jai vadovaujantis mokytojas būtų jautrus, dėmesingas ir empatiškas.

Iš užsienio atvykusiam vaikui reikia susikurti savo socialinio gyvenimo pagrindus – draugų ratą | Pexels nuotr.

Kad nesijaustų vienišas, vaikui reikia susikurti savo socialinio gyvenimo pagrindus – draugų ratą – mokykloje ir už jos ribų. Paremkite vaiką, kad jis toliau domėtųsi ir lankytų popamokinę veiklą, kurią mėgo emigracijos šalyje. Lankydamas būrelį, sporto ar meno mokyklą vaikas toliau plėtos savo polinkius, susitiks naujų draugų ir įgis daugiau kalbinės patirties. Be to, tai atkurs jo kasdienio gyvenimo elementus, sustiprins pasitikėjimą savimi ir savo gebėjimais.

Kultūrinis tapatumas

Užsienyje augusiam vaikui priklauso dvi kalbos ir kultūros. Pasirūpinkite, kad gyvenamojoje šalyje įgytą kalbą vaikas galėtų toliau lavinti. Jos mokėjimas yra privalumas kiekviename augančio vaiko intelektualinio ir asmeninio tobulėjimo etape. Lietuvių gimtosios kalbos stiprinimas palankiai veikia tapatybės formavimąsi, ryšį su tėvų tėvyne, vaikui taip pat priklausančia. Tyrimai rodo, kad dvikalbiai vaikai turi natūralų polinkį lyginti kultūras, iš kurių yra kilę. Svarbu, kad lietuvių kultūra vaikams būtų įdomi kaip ir šalies, kurioje gyveno, kreipiant dėmesį į viena kitą papildantį abiejų kultūrų vaidmenį.

Neįmanoma pervertinti šeimos pagalbos svarbos vaiko adaptacijos laikotarpiu. Vaikui reikia paramos, kad jis priprastų naujoje aplinkoje, kad suprastų, jog per šį laikotarpį įveikia daugybę iššūkių ir labai daug išmoksta, jog reikia laiko, kad tėvų tėvynę pradėtų laikyti savo namais.

[1] Užsienio reikalų ministerijos duomenys: <https://www.urm.lt/naujienos/141/viceministras-e.-meilunas-i-lietuva-g-riztantys-tautieciai-tampa-stipriu-postumiu-regionu-ekonominiam-augimui:43259>

[2] Oficialiosios statistikos portalo duomenys: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=bef79ca3-d1d0-4488-9848-3173b0cf2d5d#/>

[3] Švietimo valdymo informacinės sistemos (ŠVIS) duomenys.

[4] Poderienė Nida, Tamulionienė Aurelija 2020: Įveikti atskirtį: grįžusių iš užsienio vaikų kalbinė

integracija. Mokslo studija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 113. ISBN 978-609-411-277-5.

[5] Plačiau: Bikelienė Lina, Juknevičienė Rita, Poderienė Nida, Pribušauskaitė Joana, Tamulionienė Aurelija 2022: Grįžusių emigrantų vaikų kalba: kelios įžvalgos. -Verbum, t.13, ISSN: 2029-6223.

[6] Pavyzdžiui, *Lietuvių kalba pagal kalbos mokėjimo lygius A1-A2* (prieiga internete: <https://lietkalba.smp.emokykla.lt/>), *Lietuvių kalba pagal kalbos mokėjimo lygius B1-B2* (prieiga internete: <https://lietkalba-b1b2.smp.emokykla.lt/#B1-lygis>). Kitas mokymo priemonės galima rasti Nacionalinės švietimo agentūros puslapyje <https://www.nsa.smm.lt/svietimo-pagalbos-departamentas/itraukties-pletros-skyrius/svietimo-pagalba/informacija-grizusiems-atvykusiems-is-uzsienio-vaikams/>

[7] AIKOS sistemoje pateikiama informacija apie Lietuvoje veikiančias ugdymo įstaigas: <https://www.aikos.smm.lt/Registrai/Svietimo-ir-mokslo-institucijos/SitePages/Pagrindinis.aspx?ss=93275953-650f-4f74-9f3b-508556b61051>